

Filosoffen

Ved ANDERS FOGH JENSEN

Forskning

Min forskning drejede sig i begyndelsen om sproget og dets grænser. Om det man ikke kunne sige, og det man kunne sige bedre med billeder. Herfra stammer min bog, [Metaforens magt, Fantasiens fostre og fornuftens fødsler](#) (2001).

Senere kom det til at handle mere om magt og organiseringsformer i grænsefeltet mellem sociologi og filosofi. Opgaven for mig var og er stadig at bedrive filosofi som samtidsdiagnose, det vil sige, at sige noget om vores tid, som ikke kan indeholdes i enkeltvidenskaberne. Filosofien har ikke sit eget jagtrevir, siger den tyske filosof Odo Marquard, den har derimod universelt jagttegn. Og som sådan går jeg også på de andres jord for at lave udtrække figurer, der siger noget om vores tid. Jeg prøver at aflæse ligheder mellem arkitektur, ledelsesformer, socialforvaltning, dans, fodboldsystemer, sygdomsbekæmpelse, krigsførelse, sportsformer, pædagogik, pardannelse, tv-serier og meget mere.

Herfra stammer mine

bøger, [Projektsamfundet](#) (2009), [Projektmennesket](#) (2009), *The Project Society* (2012).

Som en udløber heraf skrev jeg en bog om organisering under epidemierne gennem tiden, der udsondrer forskellige ledelsesformer, der stadig gælder den dag i dag. Den kom til at hedde [Epi-demos, En lille bog om store epidemier](#) (2011).

Alt dette har kun været muligt på baggrund af en indgående studie af den franske filosof, Michel Foucault, som jeg foretog omkring årtusindskiftet. Dette mundede ud i bogen, [Mellem ting, Foucaults filosofi](#) (2005), der genudkom i 2013 i en 2. reviderede

udgave, samt forord til Foucaults bøger på dansk, [Galskabens historie](#) og [Overvågning og straf](#).

I 2006 udgav jeg i forlængelse af dette arbejde også en letlæselig introduktion til Foucault og hans landsmand Pierre Bourdieu, [Magtens kartografi, Foucault og Bourdieu](#) (2006). Den har som flere af mine andre bøger en lang række tegninger og malerier af Rasmus Svarre.

Om sproget, magten og vores måde at omgås hinanden på har jeg efterhånden skrevet en del. At bedrive magtkritik er en fuld legitim beskæftigelse, men det er ikke nok for mig, og jeg synes, at filosofien kan så meget mere. Jeg vil vide noget om mennesket og om kosmos. Jeg går ud fra min trosbekendelse, som jeg har læst hos den tyske filosof, Theodor Adorno, at mennesket altid er bedre end sin kultur. Og det jeg nu begiver mig rundt i, er en undersøgelse af hvordan man kan være et godt menneske, også efter at vi har brugt hele det 20. århundrede på at pege på såkaldte konstruktioner. Jeg betjener mig af de filosoffer, der for mig kan åbne øjnene for både filosofiens og mytternes beskrivelser af, hvad et godt liv og et mere menneskeligt menneske består i.

Senest har jeg derfor kastet mig over at spørge filosoffer, hvordan jeg skal leve mit liv. Det første svar har jeg prøvet at gengive i min bog, [Hvordan skal jeg leve mit liv, Kierkegaard?](#) (2013). Programmet med at opbygge mennesket ved at spørge filosoffer kan man i indledningen her.

Institutionelt har min forskning tidligere primært foregået ved Université de Paris, Panthéon-Sorbonne og ved Københavns Universitet.

Jeg lever nu som selvstændig filosof af at holde foredrag, skrive bøger og tale med folk om deres liv. Det betyder, at jeg på den ene side ikke har statsautorisation for det, jeg laver. Til gengæld er jeg befriet for som alle forskere at skrive amerikanske journal-artikler, som ingen læser, men som universiteterne måles på. Det betyder, at jeg er fri til at kaste mig over de emner, som jeg finder vigtige og beskrive dem i det format, som filosofien næsten altid har gjort, nemlig i bogform.

[Her](#) kan du læse nogle af resultaterne af mit arbejde, herunder også en lang række

af artikler, som jeg ikke har beskrevet her.

- Anders Fogh Jensen

www.filosoffen.dk

Hvordan skal jeg leve mit liv?

Midt i mine 30ere syntes jeg, at det blev tid til at folde filosofien ud til mere end det sociale og det psykologiske.

Mit nye fokus vil være mennesket, og hvordan vi lever vores liv bedst. Det er et spørgsmål, de fleste stiller sig, og filosofien har 2.500 års opsparet visdom, som kan hjælpe os her. Filosofer lever ikke nødvendigvis bedre liv, men de har observeret, tænkt over det og læst, hvad andre har tænkt. Og det kan vi lære noget af.

Noget af livet afgøres måske af skæbnen, noget måske af heldet. Men derimellem forestiller vi os, at der er et rum, hvor vi kan påvirke vores liv. Og det er opgaven at få filosoferne til at svare på, hver især, hvordan man lever *lidt kløgtigere end heldigt*.

Det er mit håb at skrive en serie af små bøger, hvor forskellige filosoffer svarer på spørgsmålet, *Hvordan skal jeg leve mit liv?*

Den første bog udkom i 2013, da Kierkegaard hypotetisk fyldte 200 og jeg faktisk fyldte 40.

Læs indledningen [her](#).

Filosofi og Mytologi

I 2009 begyndte jeg mit eget læseprojekt, der handler om mytologi. Set i forhold til så veltrampede stier som myteforskning er det ikke noget forskningsprojekt, men det er et forsøg på at forstå mig på vores tid igennem de store og generelle fortællinger, vi fortæller hinanden. For vi fortæller ikke myterne for at underholde. Men fordi der ligger nogle opsparede kendskaber til, hvordan et menneske er skruet sammen, hvordan verden ser ud, og nogle opsparede råd til, hvordan man skal leve et liv. Filosofien blev ikke født af et brud med myten, men som en tankevirksomhed, der forsøgte at overtage mytens visdom og bringe den på begrebets form.

Jeg har særligt interesseret mig for den græske mytologi og forsøger stadig at få fod på den. I arbejdet med myterne er det vigtigste at holde sig for øje, hvad der er af sandt i det falske. Hvorfor dette fortælles lige sådan, og hvilken visdom der søges formidlet. Jeg vil gerne undgå at læse myterne allegorisk, dvs. at reducere dem til en bestemt betydning. Men det udgør en større fare blot at bortsortere dem som røverhistorier. For os, der tror på sandheden i myten, er mytomani ikke lystløgneri, det er livskunstens historie.

I sommeren 2011 påbegyndte jeg at læse op på kærlighedens historie. Det, der særligt interesserer mig, er, hvilke billeder vi gør os af kærligheden, hvor disse billeder kommer fra, og hvordan de virker. Det er virkninger, jeg har mærket i mit eget liv, men også i mit arbejde som parterapeut er jeg stødt på billeder, der virker.

Styringsrationaliteter (og projekter)

Figurer, funktioner og styresystemer i moderne menneskeledelse

Et større forskningsprojekt for mig har været at se på samtidens organiseringsformer. Det har ført mig langt længere omkring end bøgerne [Projektsamfundet](#) og [Projektmennesket](#) (2009) giver indtryk af. Jeg har kigget på former for krigsførelse, danseformer, tv-serier, singleliv, virksomhedsdiagrammer, epidemibekæmpelse, forvaltning, arkitektur, spil og sport og meget andet. Det har været og er en stående udfordring for mig at forstå sammenhængen mellem de forskellige fænomener, der foregår lige nu i samfundet.

I efteråret 2011 udkom endnu en bog, der er produktet af denne forskning. Den hedder [Epi-demos](#) og er lavet i samarbejde med maleren Rasmus Svarre Hansen, som jeg lavede [Magtens kartografi](#) med. Den handler særligt om organiseringsformer under forskellige epidemier, og om hvordan epidemibegrebet nu har bredt sig fra de traditionelle smitte kategorier til social adfærd.

Mit forskningsfelt ved Københavns Universitet og ved Université de Paris I, Panthéon-Sorbonne har omfattet samtidens styresystemer i meget bred forstand. Et styresystem definerer jeg funktionelt som en teknologi til at regulere, fordele og optimere det levende. For at lokalisere styresystemerne ser jeg på, hvilke problemer, de er opstillet for at løse.

Problematisering

Problemer iscenesættes omkring mennesker, såvel individuelle mennesker som menneskemassen som helhed, og såvel menneskekroppe som bevidstheder. Problematiseringerne anviser, hvad det er, der skal styres.

Styresystemer kan være organiseringer af epidemier, computerinformationer, krigsførelse, virksomheder, produkter, personale etc.

Risiko er et eksempel på problematisering. På- og afkobling i netværk,

overinformation, markedsdifferenciering, økonomisk vækst er eksempler andre eksempler.

Risiko kan for eksempel problematiseres i fht. biomassen som helhed (f.eks. epidemien), i fht. den enkeltes risiko (f.eks. for at blive smittet), i fht. den enkelte krops sandsynlighedsfrekvenser, og i fht. valget af adfærd, der påvirker disse frekvenser.

Formatering af rum

Udgangspunktet er, at det sociale rum altid er formet, ladet, kodet, har tyngde, magnetiske effekter osv.

Problematisering af noget som et bestemt problem er med til at formatere rummet for styresystemet, på samme måde som formateringen af en computer forbereder installationen af et givent styresystem. At formatere det sociale rum vil sige at klargøre det til systemets intervention.

Janteloven er f.eks. en måde at formatere rummet på, der forbereder ledelsen af mennesker med pegefingre.

Statistikker over livet forbereder for eksempel en forsikringsrationalitet, der kan koble et risikostyresystem og et identitetsstyresystem – dvs. både fungere gennem problematisering af livet som farligt og gennem problematiseringen af livet som ubestemt. Valget af livsbanescenarium er både med til at gøre den enkelte ansvarlig for at have placeret sig i en bestemt uheldsfrekvensgruppe, og det er med til at danne identiteten ved dette valg. Et eksempel på dette kan være at fremskrive rygerscenariet overfor ikke-rygerscenariet og lade folk selv om at forsikre sig mod de skadelige konsekvenser samtidig med at de danner deres identitet som ryger eller ikke-ryger.

Styresystemer

Styresystemerne er håndteringsmodeller, der ikke altid er udformede som løsninger,

der fjerner problemet, men nok som anerkendte løsninger. Det er min tese, at det i særlig grad gælder for samtidens styresystemer, at disse ikke fjerner problemer, men påvirker deres vækst og deres former. Således er samtidens styresystemer moduleringsystemer.

Håndteringen af hungersnød som noget, der ikke kan fjernes, men nok påvirkes er et eksempel på en styring som vækstpåvirkning.

Styresystemer kan være alt fra styring af biologisk masse og styring af information til ledelse af selvrealisering (se nedenfor).

Funktion, produktion, dispositionelle løsninger

Styresystemerne må dernæst ud fra deres funktion, det vil sige, der ses på:

a) hvad de sammenpasser (deres såkaldte maskinfunktion)

Sammenpasningen af fare, sandsynlighed, scenarium og solidaritet skaber for eksempel en forsikringsmaskine, der producerer risici og disponerer det sociale mod forsikringsanordninger.

b) hvad de producerer

Afgørende for disse styresystemer er, at

– styresystemer ikke kan antages at have eksistens forud for deres funktion, men at det styrede og styresystemet generes samtidigt af styringsrelationen.

– at samtidens styresystemers er indbegrebet af en produktionsrationalitet, dvs. at de er særligt interesserede i ikke at bekæmpe det, de styrer, men i at omforme det. Den styring, der blot udsletter, er svagere end den, der skaber det styrede i sit eget billede.

- at samtidens styresystemer afføder såvel figurer som modfigurer for perfektion (jf. nedenfor),

Terrorister og terrorbekæmpelse bliver til i samme ombæring, idet der formateres et rum for fare og kontrol i en (anti)terrorrationalitet.

Krig producerer for eksempel mentalitet gennem 'nation building' ved at sammenpasse erhvervsliv, efterretningstjeneste, medier og tortur.

c) hvorledes det afkaster bestemte dispositioner for løsningsmodeller (såkaldte anordninger eller dispositiver).

Toyotisme (product on demand, afskaffelse af lager mm.) er f.eks. en løsningsmodel indenfor produktionsoptimering; det kan kobles med forskellige andre styresystemer såsom projektansættelse eller akkord.

Udbydning i licitation er et anden eksempel på en løsningsmodel indenfor feed-back-styring (jf. nedenfor).

Ledelsesrationaliteter

Som den videnskabelige teknologi bygger på en teknisk rationalitet bygger også sociale teknologier på ledelsesrationaliteter.

I min forskning søger jeg at nå frem til en diagnose af samtidens

ledelsesrationaliteter, dvs. de mentaliteter, der genererer bestemte sociale teknologier, hvis idealfunktioner er ensartede på trods af, at de fungerer på vidt forskellige områder.

Det greb, der lægges på det sociale sorterer det altså ud fra dets ledelsesrationaliteter, og ikke ud fra traditionelle discipliner som medicin, jura, militær, marked etc.

Reguleringen af trafikken via lyskurver er et eksempel på overlapninger mellem videnskabelige og sociale teknologier.

For eksempel fungerer liberal ledelsesrationalitet som tildelingen af frihed og fremskrivelsen og moraliseringen af en fornuftig og god brug af friheden, og en fornuftig eller nødvendig kontrol af frihedsbrugen.

For eksempel fungerer undtagelsesrationalitet som diagnose af en undtagelsestilstand og fremskrivelsen af en fornuftig intervention i denne.

Figurer

I denne sortering fokuserer jeg på figurer og legitimeringer:

En figur er en idealmodel, som de faktiske styresystemer forsøger at optimere sig selv til at ligne.

Det er min tese, at *samtidens styresystemer fungerer som en spænding mellem en figur og en eller flere modfigurer*, og at denne forskel udspænder en akse, hvorimellem menneskeledelsen oscillerer.

For eksempel er den totale scanning figur for lufthavnes indre, mens den totale femdimensionale kalkule (placering i tre dimensioner, tid og fart) er figur for luftrummet.

For eksempel oscillerer liberal ledelse mellem frihed og sikkerhed. Figuren er det frie marked og modfigurer er bureaukratiet, krigen og monopolet.

Legitimeringsformer

Et væsentligt element i styresystemers rationalitet, for så vidt samtids styresystemer ikke blot er optaget af opretholdelse, men af udvidelser og modulering, er at pege på nødvendigheden af sin egen udvidelse. Det gøres ved spændingen mellem figur og modfigurer: Hvis ikke styresystemet hev i retning af den figur, den lover, ville vi få modfigurerne.

Eksempelvis legitimeres krig ved at producere en terrorfigur, der skal vise, hvad der ville ske, hvis ikke politikken tog voldelige midler i brug.

Eksempelvis legitimeres Windows-styresystemets ustandselige indblanding ved uophørligt at udpege utilstrækkeligheder og fare for at systemet går ned eller for at andre end selv styresystemet skal blande sig.

Styresystemer

Jeg har især arbejdet med fem funktionssystemer, hvoraf (de)konneksionsystemet er blevet til min ph.d.afhandling, 'Projektsamfundet' .:

Undtagelsessystemet

Undtagelsessystemet indbefatter bl.a. krig, sygdomsbekæmpelse og informationsgenerering udfra undtagelsesdiagnoser.

Det uophørlige tilbudsmarked er markedets måde at fungere gennem undtagelsestilstand - varerne er altid i undtagelsestilstanden 'på tilbud', hvorfor der må handles nu.

(De)konneksionsystemet

Konneksionsystemet indbefatter projektfunktioner i netværk og andre reguleringsmåder, der benytter sig af selektion via på- og afkobling(sfrekvenser), f.eks. abonnement,

Risikosystemet

Risikosystemet indbefatter formateringen af det fysiske, det sociale og det symbolske som farligt, statistikkens transformation af faren til risiko, sandsynlighedsregningens fremskrivning af mulige scenarier, frihedsstyringens tildeling af valg mellem scenarier og forsikringens såvel solidaritetsskabende som fragmenterende effekter, idet det binder skæbner sammen såvel som opdeler dem i sandsynlighedsgrupper.

Feed-backsystemet

Feed-backsystemet indbefatter udvikling via brugerevaluering, såvel som prisregulering udfra efterspørgsel.

Identitetssystemet- som består af flere forskellige grene, herunder

- a) Identifikation
- b) Selvskabelse og selvledelse

Identitetssystemet fungerer ved at producere og udpege identiteter, f.eks. nationen. Nationalistiske arrangementer som sportsbegivenheder, valgpropaganda og udvælgelse af en kanon producerer, udpeger og fastslår det identiske, i dette tilfælde nationen.

Identitetssystemet fungerer også som vækstledelse ved at lede individers selvudvikling, selvskabelse og selvkontrol - heraf opstår en række ledertrends som f.eks. coaches, mentorer, spillende trænere, pædagogiske ledere og åndelige ledere.

Metafor

Metafor, normativitet og handling (metaforologik)

Et forskningsfelt

v. Anders Fogh Jensen - www.filosoffen.dk

I forskellige sammenhænge har jeg forsket i metaforen og bl.a. skrevet *Metaforens magt, Fantasiens fostre og fornuftens fødsler* (2001). Det, der særligt har

interesseret mig, har været metaforens uomgængelighed og dens evne til at gribe det sansede bedre end begrebet.

Jeg har i forlængelse heraf forsket i de handlingsanvisninger som metaforen giver os. Begrebet "metaforologik" er en neologisme jeg har indført til at beskrive det væv af metafor og rationalitet, som en metafor anslår, når den frem-stiller et emne. Det handler om, at forskellige metaforer siger noget forskelligt om verden, gør nogle forskellige ting muligt, sandsynligt og værdifuldt. Jeg skelner mellem følgende elementer i en metaforologik:

- Verdensbillede: Hvad består verden af og hvorledes forholder verden sig. Man kunne kalde det metaforens spillebrikker.
- Rationalitet: Hvad kan lade sig gøre og hvad er sandsynligt? Hvorledes er metaforens funktionsmåde? Man kunne kalde det metaforens spilleregler.
- Normativitet: Hvad bør iflg. metaforen gøres? Hvad er godt? Man kunne - i samme spilmetafor - sige, at det er metaforens beskrivelse af vundet spil og fair play.

Det er gammel visdom, at metaforen er et virksomt retorisk middel. Det er lidt nyere visdom, at metaforen er uomgængelig i forståelsen. At lede efter metaforologik i en argumentation kan hjælpe til at blotlægge præmisserne for argumentationen - fordi det ofte er præmisserne og ikke slutningen, man er uenige om. Er det f.eks. givet, at "tiden løber afsted", at "udviklingen løber løbsk" og at "neoliberalismen breder sig som en løbeild"? Eller er det snarere måder at koncipere tiden på, der lægger op til visse slutninger og afskærer andre? Jeg holder på den sidste hest.

Man kan ikke opstille eksakte regler for hvorledes hvilke metaforer opfører sig i hvilke sammenhæng. Blot kan man pege på nogle slutninger, som metaforerne er svangre med. For eksempel:

Verdensbillede	Rationalitet	Normativitet
Beholder Beholder, indhold, indenfor, udenfor, transport	Inklusion/eksklusion	Få ind / kom ind
Centrum Flade, centrum, periferi	Graduering	Få i centrum / kom i centrum

Bygning	Fundament, materiale, bygning	Sikker/usikker grundHøjde af bygning	Skab et sikkert fundament og rejs en høj bygning
Vej	Veje, transportmidler, de der skal transporteres, mål	Fremdrift, stagnation, tilbageskridt	Kom frem, kom i mål
Natur	Natur, kultur, gevækst	Naturlig / kunstig	Det er naturlige er godt. Vær naturlig og voks
Spil	Spillebræt / -kort, brikker, regler	Sejr/nedlerlag + overholdelse af regler	Overhold regler og vind
Marked	Produkter, producenter, sælgere, købere, forbrugere, priser, marked	Salgsrationalitet	Tjen = køb så billigt som muligt og sælg så dyrt som muligt

Når man udanalyserer en argumentations metaforologik, kan et væsentligt spørgsmål at stille sig være: Hvilke andenordensmetaforer er der på spil? Dvs.: Med hvilke metaforer beskrives den metafor, der beskriver emnet? Et eksempel kan være at et emne, f.eks. en organisation eller et parforhold beskrives som noget politisk, og at politik beskrives ved krigsmetaforer, hvorved krigen af omveje føres med ind i afbildningen af organisationen eller parforholdet.